

Näringsutskottets betänkande

1980/81:8

över motion om förstatligande av de privata affärsbankerna

Ärendet

I motion 1979/80:1790 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag till förstatligande av de privata affärsbankerna.

Motionen

Motionärerna anför att de privata affärsbankerna utgör centra för storfinansens makt över det svenska näringslivet. Syftet med ett förstatligande skall enligt motionärerna vara att förbättra möjligheterna att föra en effektiv ekonomisk politik, att underlätta en samhällelig kontroll av kapitalströmmarna och att ta ett väsentligt steg mot en ekonomi som planeras utifrån samhälleliga behov och målsättningar.

Riksdagsbehandling av tidigare motioner i ämnet

Under 1970-talet har motioner med förslag om förstatligande av affärsbankerna förekommit nästan årligen. Dessa motioner har regelmässigt avstyrkts av näringsutskottet – åren 1971–1975 med reservation av vänsterpartiet kommunisternas representant i utskottet – och avslagits av riksdagen. En redogörelse för frågans behandling åren 1971–1978 finns i näringsutskottets betänkande NU 1978/79:31 (s. 2).

Våren 1979 anförde utskottet (NU 1978/79:31 s. 6) följande. Det är självfallet av största värde om statsmakterna skaffar sig insyn i och möjlighet till kontroll av bankväsendet. Ett sådant samhälleligt inflytande utövas också genom bl. a. riksbanken, bankinspektionen och de offentliga styrelseledamöterna i affärsbankerna. Det förutsätter inte att bankerna övertas av staten.

Vid näringsutskottets behandling hösten 1979 av proposition 1978/79:165 om den svenska kapitalmarknaden förelåg också ett motionsyrkande om förstatligande av bl. a. affärsbankerna. Förslaget avstyrktes med i stort sett samma motivering som tidigare (NU 1979/80:10 s. 37).

Frågan aktualiserades senast vid 1980 års urtima riksmöte. I vänsterpartiet kommunisternas partimotion 1980 U:2 med anledning av proposition 1980 U:1 om vissa åtgärder på den ekonomiska politikens område föreslogs bl. a. att riksdagen hos regeringen skulle begära förslag om förstatligande av de privata affärsbankerna och hela kreditväsendet. I yttrande till finansutskot-

tet påpekade näringsutskottet (NU 1980 U:1y) att detta yrkande gick avsevärt längre än den motion i ämnet från allmänna motionstiden 1980, 1979/80:1790, som avsågs komma att behandlas under riksmötet 1980/81. Motion 1980 U:2 avsåg nämligen förstärkning av kreditväsendet i dess helhet, sålunda även exempelvis sparbanker, föreningsbanker och finansbolag. Näringsutskottet avstyrkte motionsyrkandet och hänvisade till sin kommande behandling av motion 1979/80:1790. Finansutskottet (FiU 1980 U:1 s. 29) återgav näringsutskottets synpunkter och tillade att riksdagsbehandlingen av motion 1979/80:1790 inte borde föregripas genom ett ställningstagande av 1980 års urtima riksmöte. På förslag av finansutskottet avslog riksdagen motionsyrkandet.

Vissa statistiska uppgifter

Bankinstitutens utlåning till och inlåning från allmänheten åren 1975–1979 framgår av tabell 1.

Tabell 1. Bankinstitutens utlåning till och inlåning från allmänheten åren 1975–1979 (milj. kr.)

Ultimo år	Utlåning till allmänheten			Summa
	Affärs- bankerna	Spar- bankerna	Förenings- bankerna	
1975	78 712	41 301	8 527	128 540
1976	88 576	45 695	9 577	143 848
1977	102 955	49 341	10 685	162 981
1978	115 552	53 853	12 040	181 445
1979	133 920	59 791	13 186	206 897

Ultimo år	Inlåning från allmänheten			Summa
	Affärs- bankerna	Spar- bankerna	Förenings- bankerna	
1975	98 573	49 211	9 871	157 655
1976	100 653	53 353	11 270	165 276
1977	109 235	57 484	12 644	179 363
1978	130 286	65 574	14 568	210 428
1979	151 640	78 580	17 834	248 054

Källa: Ekonomisk Revy 1980:3

Uppgifterna i tabell 1 om affärsbankerna inkluderar den statliga Post- och Kreditbanken, PKbanken. Denna är den största affärsbanken. Tabell 2 innehåller uppgifter ur den officiella bankstatistiken om de olika affärsbankernas utlåning till och inlåning från allmänheten åren 1975 och 1979.

Tabell 2. Affärsbankernas utlåning till och inlåning från allmänheten per den 31 december åren 1975 och 1979

Affärsbank	Utlåning till allmänheten			
	1975		1979	
	Milj. kr.	%	Milj. kr.	%
PKbanken	21 031	26,7	36 236	27,0
Skandinaviska				
Enskilda Banken	19 986	25,4	33 034	24,7
Svenska				
Handelsbanken	17 395	22,1	31 688	23,7
Provinsbankerna ¹	18 050	22,9	27 964	20,9
Övriga ²	2 250	2,9	4 998	3,7
Summa	78 712	100,0	133 920	100,0

Affärsbank	Inlåning från allmänheten			
	1975		1979	
	Milj. kr.	%	Milj. kr.	%
PKbanken	34 335	34,8	54 515	36,0
Skandinaviska				
Enskilda Banken	23 724	24,1	32 650	21,5
Svenska				
Handelsbanken	19 932	20,2	30 908	20,4
Provinsbankerna ¹	19 339	19,6	30 943	20,4
Övriga ²	1 243	1,3	2 624	1,7
Summa	98 573	100,0	151 640	100,0

¹ Wermlandsbanken, Östgötabanken, Götabanken, Sundsvallsbanken, Skaraborgs-banken, Uplandsbanken, Jämtlands Folkbank, Skånska Banken och Bohusbanken

² Sparbankernas Bank och Föreningsbankernas Bank

Källa: Bankerna 1975 resp. 1979 (SOS)

Av tabell 2 kan utläsas att den andel av affärsbankernas sammanlagda utlåning till allmänheten som de två stora privata affärsbankerna jämte provinsbankerna svarade för år 1975 uppgick till 70,4 % och år 1979 till 69,3 %. Motsvarande andel av inlåningen från allmänheten var 63,9 % år 1975 och 62,3 % år 1979. Av affärsbankernas totala omslutning svarade nyssnämnda privata affärsbanker år 1975 för 66,8 % och år 1979 för 67,2 %. Dessa uppgifter framgår av tabell 3.

Tabell 3. Affärsbankernas omslutning per den 31 december 1975 och 1979

	1975		1979	
	Milj. kr.	%	Milj. kr.	%
PKbanken	40 835	27,0	71 475	26,7
Skandinaviska				
Enskilda Banken	39 292	25,9	68 712	25,7
Svenska				
Handelsbanken	33 651	22,2	60 128	22,5
Provinsbankerna ¹	28 373	18,7	50 668	19,0
Övriga ²	9 422	6,2	16 218	6,1
Summa	151 573	100,0	267 201	100,0

¹ Wermlandsbanken, Östgötbanken, Götbanken, Sundsvallsbanken, Skaraborgs-banken, Uplandsbanken, Jämtlands Folkbank, Skånska Banken och Bohusbanken

² Sparbankernas Bank och Föreningsbankernas Bank

Källa: Bankerna 1975 resp. 1979 (SOS)

Utskottet

Vänsterpartiet kommunisterna föreslår i motion 1979/80:1790 att riksdagen skall begära att regeringen lägger fram förslag om förstatligande av de privata affärsbankerna.

Utskottet vill erinra om att motioner med förslag om förstatligande av affärsbankerna har förekommit upprepade gånger under 1970-talet och därvid avslagits av riksdagen. Frågan var aktuell bl. a. vid behandlingen hösten 1979 av proposition 1978/79:165 om den svenska kapitalmarknaden (NU 1979/80:10 s. 37). Vid 1980 års urtima riksmöte avslog riksdagen – på förslag av närings- och finansutskotten – ett motionsyrkande om förstatligande av kreditväsendet i dess helhet, sålunda även exempelvis sparbanker, föreningsbanker och finansbolag (NU 1980 U:1 y, FiU 1980 U:1 s. 29).

Motionärernas krav på förstatligande av de privata affärsbankerna avstyrks av utskottet på samma grunder som tidigare år. Det är självfallet av stor betydelse att statsmakterna har insyn i och möjlighet till kontroll av bankväsendet. Ett sådant samhälleligt inflytande utövas också genom bl. a. riksbanken, bankinspektionen och de offentliga styrelseledamöterna i affärsbankerna. Det förutsätter inte att bankerna övertas av staten.

Utskottet hemställer
att riksdagen avslår motion 1979/80:1790.

Stockholm den 18 november 1980

På näringsutskottets vägnar

INGVAR SVANBERG

Närvarande: Ingvar Svanberg (s), Johan Olsson (c), Erik Hovhammar (m), Hugo Bengtsson (s), Sven Andersson (fp), Nils Erik Wååg (s), Margaretha af Ugglas (m), Lilly Hansson (s), Birgitta Hambræus (c), Tage Adolfsson (m), Lennart Pettersson (s), Bengt Sjönell (c), Rune Jonsson (s), Wivi-Anne Radesjö (s) och Christer Eirefelt (fp).

Särskilt yttrande

Ingvar Svanberg, Hugo Bengtsson, Nils Erik Wååg, Lilly Hansson, Lennart Pettersson, Rune Jonsson och Wivi-Anne Radesjö (alla s) anför:

Frågan om ett ökat samhällsinflytande över bankväsendet är enligt vår mening fortfarande aktuell. Det är emellertid inte säkert att ett förstatligande av de privata affärsbankerna är den lämpligaste metoden. Andra modeller för att vidga det demokratiska inflytandet över bankverksamheten kan tänkas.

